

TEPKİSEL BİR ROMAN KAHRAMANI OLARAK MERAL

Öz: *Yalnızız* romanının asıl kişilerinden Meral, tepkisellik durumu içinde olan ve o durumu dramatize ederek görünür kılan önemli bir roman kişisidir. Kısa bir ifade ile tepkisellik durumu, bir nihilizm şeklidir ve yaşanan karşılaşmalar esnasında açılan olanaklar, olumlamak yerine olumsuzlamak, değerlemek yerine değersizleştirmek demektir. Aynı zamanda içinde olunan ancak farkında olunmayan bir durumu da imleyen bu husus, kendisini, çoğullukla, olumsuzlama eylemiyle görünüşe çıkarır. Olumsuzlama eylemi, bir hiçleme veya değersizleştirme şeklidir ve tepkiselliği görünür kılar. Tinsel olarak en yakında olan ancak farkında olunmadığı için çok uzakta bulunan bu durum, hemen hemen bütün eylemleri belirler ve şekillendirir. Dikkat edilirse basit yalanlardan inkârlara, inkârlardan açılan olanakları kapatmaya varıncaya kadar her şeyde onu görmek mümkün olabilmektedir. Bir roman kişisi olarak Meral, kısaca bu şekilde tanımladığımız bir tepkisellik durumu içindedir ve onun içinde olduğu ancak farkında olmadığı bu durumu, çok yalan söylemesine ve yaşadığı karşılaşmalar esnasında açılan dört olanağı, değerlemek yerine tekrar tekrar değersizleştirmesine neden olur. Bu yazıda Meral'in yaptığı dört esas seçimi belirleyen unsurun tepkisellik durumu olduğu ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Meral, Tepkisellik Durumu, Olanaklar ve Değersizleştirme.

Meral As a Reactional Novel Character

Abstract: Meral, one of the main characters of the novel of *Yalnızız* (We Are Lonely), is a novel character who is in a state of reaction and makes this situation visible by dramatizing. Shortly, the state of being reactional is a kind of nihilism and it means that instead of affirming it is to negate opportunities occurring at the time of encountering, to trivialize them instead of appreciating. At the same time, it implies a situation which has been inside of it but not noticed and this phenomenon mostly appears itself by action of negation. The action of negation is a kind of nihilation or trivialization and makes the reactional situation visible. This situation is spiritually in the nearest but it is actually in the furthest because of not being noticed. Therefore, it almost determines and shapes every action. If we pay attention, it is possible to see it in everything from simple lies to denials, till closing the opportunities emerged out of denials.

As a novel character Meral is in such a state of reaction that we mentioned but she isn't aware of it. This lack of awareness causes her to lie a lot, to trivialize instead of appreciating four opportunities that occurred at the time of her encountering and to make mistakes over and over again. In this article, it will be proven that being in a state of reaction is the factor that determines four main choices of Meral.

Keywords: Meral, State of Reaction, Opportunities and Trivialization.

TÜRKÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
48. SAYI / VOLUME
2020-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Doç. Dr. Oğuz ÖCAL

Kırıkkale Üni.
Fen-Edeb. Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

ogzocal@yahoo.com

ORCID: 0000-0003-2301-095X

Gönderim Tarihi

Received

29.05.2020

Kabul Tarihi

Accepted

17.11.2020

Atıf

Citation

ÖCAL, Oğuz (2020), "Tepkisel Bir Roman Kahramanı Olarak Meral" *Türkük Bilimi Araştırmaları*, (48) 11-22.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

***Yalnızız* Romanı, Tepkisellik Durumu ve Meral**

Peyami Safa'nın son romanı *Yalnızız*, 1951'de yayımlanmıştır ve üç ana bölüm ile bir prologdan oluşmaktadır. Roman, bir aşk ilişkisi etrafında, insanın yükselişi ile düşüşünü, manevî değerlerin varlığı ve yokluğu durumuna bağlar ve manevî değerlere bağlanmanın yükseltici, maddî değerlere yönelmenin ise düşürücü olduğunu ortaya koyar. Şimdiye kadar birçok eleştirmen tarafından ele alınan ve yorumlanan romanın asıl kişileri, Samim ile Meral'dir. Bu iki esas kişiden Samim, yazarın sözcüsü durumundadır ve manevî nitelikli bir bağlanma ile dünyaya düşkün olma durumunu aşmaya çalışan birisi olarak dikkati çeker. Öte yandan romanın diğer asıl kişisi ve bu yazıda ele alınacak olan Meral ise bir tepkisellik durumu içinde bulunan ve o durumu dramatize ederek görünür kılan bir roman kişisidir.

O halde tepkisellik durumu nedir ve Meral'in şahsında nasıl belirir?

Tepkisellik durumu, bir nihilizm şeklidir ve değerlere inanmayan insanın yaşadığı karşılaşmalar esnasında açılan olanakları, olumsuzlamak yerine olumsuzlaması demektir. Seçimi içeren bu durum, aynı zamanda, olanaklarını açıp yeşertmek anlamına gelen etkin oluşun olumsuzudur ve kendisini, çoğunlukla, olumsuzlayan eylemlerle görünüşe çıkarır. Buradaki olumsuzlama eylemi, en basit ifadesiyle, bir değersizleştirme şeklidir ve tepkiselliği görünür kılar. Çoğunlukla içinde olunan ancak farkında olunmayan bu durum, fiziksel değil de tinsel olarak insana en yakında olan ancak farkında olunmadığı için çok uzakta bulunan bir durumu işaret eder ve öyle olduğu için de bir varlık olarak her şeyi biçimlendirip şekillendirir. Örneğin bir insanın kendi istemine uymadığı için karşılaştığı gerçeklikle çatışması ve tam da o esnada açılan ve kendisini uyumlu olma ile çatışmanın ötesine geçmeye çağıran etkin olma olanağını kapatması, bir olumsuzlama ve değersizleştirme durumunu ifade eder. Bu eylem, tinsel olarak uzakta imiş gibi görünmesine rağmen en yakında olan tepkisellik durumunun ifadesidir ve onu görünüşe çıkarır. Basit bir seçimi de içeren bu tepkisellik durumu, verilen örnekten de çıkarılabileceği gibi, hem olanakları değerli kılabilecek bir inancın eksikliğini hem de öyle bir şeyin çoğunlukla farkında olmama durumunu işaret eder. Daha somut bir örnek olması için diyebiliriz ki her yerde karşılaşılabilen sıradan basit yalanlar ile gerçeği olduğundan farklı göstermeler, intikamcı ve tepkisel niteliği olan basit birer eylemdir ve onu işaret eder. Yine örneğin, elde olanı sonuna kadar tanımadan sanki çok önemli bir şey eksikmiş gibi onu az ve noksan olarak görüp mutluluğu daima bir dış unsura bağlamak da hemen hemen bütün koşullamalar da tepkiselliğin birer açılımıdır. Son olarak tepkisellik, kendisini sürekli tekrar edebilen bir olumsuzlamayı içerdiği için basit memnuniyetsizliğin ötesindedir ve insanı, istemenin hiçbir anlamının olmadığı edilgen bir aşamaya kadar götürebilir, diyebiliriz.

(...) *Tepkisel kuvvet beni tepkiselleştirir, olanaklarımı kısıtlar ve ona uyum sağlamakdan başka bir şey yapamayacağım, indirgenmiş bir or-*

tama mahkûm eder. (...) Tepkisel bir kuvvet nihai sonuçlarını geliştirdiğinde, bunu ona taşıyıcı olarak hizmet eden olumsuzlama ve hiçlik isten-ciyle ilişki içinde yapar. Bunun tersine etkin oluş, olumlama ile eylem arasında yakınlık öngörür; etkin olmak için bir kuvvetin yapabildiğinin sonuna dek gitmesi yetmez, yapabildiğini bir olumlama nesnesi haline getirmesi de gerekir. Etkin oluşun olumlayıcı ve olumlu olması gibi, tepkisel oluş da olumsuzlayıcı ve nihilisttir (Deleuze, 2016: 89-91).

Kısaca bu şekilde tanımladığımız tepkisellik durumu, bir roman kahramanı olarak Meral'in içinde olduğu ancak farkında olmadığı esas durumu oluşturur ve onun bu durumu, yaşadığı dört esas karşılaşma deneyimi esnasında açılan dört olanağını, değerlemek yerine, tekrar tekrar değersizleştirme-sine neden olur.

Henüz yirmi iki yaşında bir genç kız olan Meral, Dame de Sion isimli Fransız lisesinden yeni mezun olmuştur. İstanbul'da, kendilerine ait bir apartman dairesinde annesinden ayrı, babası ve ağabeyi ile birlikte yaşar. Babası Nail Bey, emekli bir maliye tahsildarıdır. Ağabeyi Ferhat, bir tercüme bürosunda çalışan sportif yapılı ve çelişkilerle dolu bir kişidir. Annesi Necile Hanım ise yine aynı şehirde yaşar, ancak daha önce farklı gönül ilişkileri yaşadığı ve kocasından ayrıldığı için çocuklarıyla çok görüşmez veya çocukları onunla görüşme ihtiyacını çok duymaz. Her şeyden kolay etkilenen bir kişi olarak çizilen Meral, *canlı bir figür, iyi çizilip tasavvur edilmiş bir tiptir* (Karataş, 2002: 602) ve biçimsel özellikleri bakımından kusursuzdur; ela gözlü ve simetrik uzuvları olan birisidir (Kuran, 2018: 334). Ancak içsel olarak çok belirgin bir şekilde anlamsal ve amaçsal bir boşluk içindedir; yönünü bulmasını sağlayabilecek olan değerlere inanmaz. Onun kısmen belirsiz de olsa bir iki istemi vardır; uygun birisini bulursa evlenmek veya şartlar oluşursa biricik ve *sevgili masalı* (191) olarak gördüğü Paris'e giderek konservatuar eğitimi almak. Ancak ne yapacağına dair henüz net bir kararı yoktur. Sadece, her zaman, *bütün imkânlara müsavi mesafelerin bulunduğu nokta üzerinde durmak* (331) ister. Biraz güçsüz biraz da kararsız olduğu için, el altındaki kişilere karşı, araçsal bir yaklaşım içindedir ve *fazla malın göz çıkarmayacağını* (331) düşünür. Öyle düşündüğü için de çevresindekileri, sorumlu olanlar ve olmayanlar gibi ifadelerle değerlendirmek yerine, onları bir gün mutlaka bir işe yarar düşüncesiyle el altında tutmak ister. Bunun için de liseden arkadaşı olan ve okulunu bırakıp kendisinden çok yaşlı birisiyle Paris'e gitmeye cesaret eden Feriha ile bile ilişkisini sürdürmekten çekinmez. O, Feriha ile ilişkisini, anlayışlı ve merhametli olmakla izah eder; ne var ki aynı anlayışı ve merhameti, yalan söyleyip kolaylıkla kandırdığı insanlara göstermez. Çok ilginç bir şekilde, kendisine ayrı ayrı birer güç verebileceğini düşündüğü için birbirini tanımayan erkekler ile aynı anda ilişki kurar veya birlikte olur. Örneğin Fil Nuri isimli bir gençle cinsel ilişkisi vardır. Namık ve Cezmi isimli gençlerle sadece eğlenir ve Samim isimli kendisinden yaklaşık otuz yaş büyük birisi ile de aşk yaşar. Eş zamanlı olarak ilişki kurduğu bu insanlar arasından Meral'i en çok

ilgilendiren ise en çok buluşup görüştüğü kişi olan sevgilisi Samim'dir, diyebiliriz.

Samim, ortağı olduğu köşkte kız ve erkek kardeşi ile birlikte yaşayan bir mirasyedir. Maddî ihtiyacı olmadığı için herhangi bir işte çalışmaz, sadece bir iki kurumda gönüllü olarak yönetim kurulu üyeliği yapar. Kendi halinde birisidir ve sakin bir yaşama sahiptir. İç dünyası geniş ve canlı, entelektüel seviyesi ise yüksektir. Ayrıca özgün bir yapısı olduğu için kendisine has *Simeranya* isimli ve tepkisel nitelikli bir hayalî ülke tahayyül eder. Genel olarak yalnızdır ve o güne kadar birçok kadınla aşk ilişkisi yaşamıştır, ancak kadınları yalancı bulduğu için, hiç evlenmemiştir. Onun sadık olmadığı için ayrılmak zorunda kaldığı kadınlardan birisi de hâlihazırdaki sevgilisi olan Meral'in annesi Necile Hanımdır. O, Necile Hanım'la, otuz yıl kadar önce, bir aşk ilişkisi yaşamıştır ve bunun için de Meral'in muhtemelen babasıdır. Ancak o, Meral'in babası olma ihtimalini ortadan kaldırmak ve onunla yaşamakta olduğu aşkı meşrulaştırmak için, onu kendisinin değil de Nail Bey'in kızı olarak kabul eder ve yaşadığı ilişkide hiçbir sakınca görmez. Öyle düşündüğü içindir ki aşklarını haber alan Necile Hanım'a, bu ilişkiyi izah etmeye çalışırken kendisini, annesinde bulamadığı *kalbi* kızında bulan, annesinde söndüremediği *ih-tirasımı* kızında *tekâmüle* (360) ulaştırmaya çalışan bir kişi olarak nitelemekten çekinmez. Ancak bu açık sözlülüğünü, Meral'den esirger; ona, uzun yıllar önce annesi ile de bir aşk ilişkisi yaşadığını söylemez. *Yalanın kendisine tahammül* (9) edemediği için Meral'den *son haddine kadar samimi olmasını* (185) ister. Ne var ki kendisi, son haddine kadar samimi olmadığı için her şeyi daha başlangıç aşamasında iken bitirebilecek bu hakikati söylemez ona. Sevgilisi Meral ise bu durumdan haberdar olmadığı için Samim'e karşı *aşka yakın bir sempati* (214) duyar, ancak esasen kararsızdır. Ne ona âşıktır ne de onu kendisinden uzaklaştırmak ister. İnsanları sadece kendi istediği gibi olduğunda kabullenebilen Samim ise yaşanan çağda sanki öyle bir şey mümkünmüş gibi *aşktan başka hedef arayan bir aşkın kendisine ihanet ettiğini* (62) düşünür. Bunun için de Meral'den aşklarını, cinselliğe de evliliğe de bulaştırmadan yaşamalarını ve bu sınırlar içinde mutlu olmalarını ister. Meral ise tabii olarak çıkarına uymadığı ve âşık olup evlenebileceği birisini aradığı için, onun bu isteğini kabul etmez; kendisi gibi düşünmeyen sevgilisi karşısında ikircikli bir tavır takınır. İkisi arasındaki ilişki bu şekilde sürerken bir gün, Meral, ülkeye dönen arkadaşı Feriha'dan, Şakir isimli görünüşte zengin olan bir iş adamının kendisi ile evlenmek ve Paris'te birlikte yaşamak istediğini öğrenir. Genel olarak tepkisel bir durumda olan Meral için daha önce kısmen bildiği ancak şimdi kesinleşen bu haberden sonra, hiçbir şey eskisi gibi olmaz. O, bu haberin beraberinde getirdiği rahatlık ile bir karar alır ve tepkisellik durumunu daha da ileri götürerek sevgilisi Samim'den yavaş yavaş uzaklaşır. Ayrıca onu kendisinden soğutmak için pek çok yalan söyler. Hiç farkında olmadan kurtarıcı olarak gördüğü ancak kendisini düşkünleştirecek olan bir yaşama şekline doğru çekilmeye başlar. Yapılan teklifi sempatik bulan, ancak henüz bütü-

nüyle bir karara ulaşamamış olan Meral, özgürlüğü, baskı ve zorlamanın olmadığı bir durumda olanaklarını sorumlu bir şekilde açıp yeşertmek olarak değil de keyfi hareket etmek biçiminde anlar ve bu yanlış durumu içinde iken yaşamına hiç kimsenin müdahale etmesini istemez. Ancak sevgilisi Samim, babası Nail Bey ve ağabeyi Ferhat, onu kendi haline bırakmak istemezler ve gidişatını beğenmedikleri ve kötü bir duruma düşmesini istemedikleri için onu tutmaya çalışırlar. Erkek egemen kültüre ait olan ve bir doğru yaşama yanlışsını içeren bu tavır, ayrıca içinde yaşanan dünyaya ve sahip olunan değerlere ihtimam gösterilmesini isteyen bir niteliğe de sahiptir. Bunun için de onlar (aile bireyleri ve sevgilisi), söz konusu kaygıyı içeren bu tavırlarıyla Meral'in karşısına çıkarlar ve onu bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak uyarırlar ya da açıkça tehdit ederler. Meral ise kendisine yöneltilen bu uyarılar ve tehditler karşısında, baskı ve zorlamayı kaldıramadığı için tepkisel ve intikamcı bir tavır takınarak onların isteğini değil de kendisininkini gerçekleştirmek ister. Bu durum, tamı tamına bir istem uyuşmazlığıdır ve o, bu uyumsuzluktan dolayı, sevgilisi başta olmak üzere, babası, ağabeyi ve kendisiyle karşı karşıya gelir. Söz konusu kişilerle yaşadığı bu karşılaşma deneyimi ise onu dört defa sınır duruma kadar getirir ve dört esas seçim yapmaya zorlar. Onun ardı ardına gerçekleşen ve özü itibarıyla birbirini tekrar eden bu seçimlerinden ilki, Samim ile yaşadığı aşk ilişkisinde gerçekleşir.

Sevgilisi Samim ile Karşılığı ve İlk Seçimi

Meral'in sevgilisi olan Samim, insanın birincisi tinsel ve insanî, ikincisi ise biyolojik ve hayvanî olmak üzere iki zıt yönünün olduğunu düşünür ve bu zıt unsurlar arasındaki üstünlük mücadelesinin sahil bir şekilde zafere ulaşmasının ancak birincisinin yani tinsel ve insanî olanın ikincisine olan üstünlüğü ile mümkün olabileceğine inanır. Bir özümleyip aşma ve denetleme durumunu da ifade eden bu sentez, ona göre hayatî derece önemlidir ve o, insanları, bu sentez durumunu göz önünde bulundurarak kendisini aşanlar ile aşamayanlar olarak ikiye ayırır ve onlardan biyolojik ve hayvanî yönlerini aşan birer insan olmalarını bekler. O, bu sentezin varlığını o kadar önemser ki duyulan huzursuzlukları da yalan söyleyip insanları yanıltma gibi tepkisel nitelikli eylemleri de hep onun yokluğuna bağlar. Bunun için de kolaylıkla yalan söyleyebilen Meral'den, bu iki esas yönü arasında yaşadığı çatışmayı, yüksek değerleri içeren birincisi adına sona erdirip kendisini aşmasını ve sükûnete ulaşmasını ister. Ona göre eğer o, bu isteğini gerçekleştirir ve kendisini aşarsa çok boyutlu bir başarı ortaya çıkacak ve bu durum ise başta kendisine olmak üzere, herkese çok faydalı olacaktır. Aksi gerçekleşir de isteği gerçekleşmez ve o kendisini aşamazsa o zaman ortaya tepkisel davranan bir insan çıkacak ve o sahte özgür insan ise isyankâr davranarak aşklarına zarar verecek ve onun bitmesine neden olacaktır. Meral ise bu düşüncelerin içerdiği uyarıyı ve tehdidi sezer ve Samim'in her şeyi olduğu gibi kendisini de değiştirmeye çalıştığını fark eder. Bunun için de bir seferinde, tepkisel davranarak kendisinden beklenenin aksine, *ikincilerimize ihtiyacımız var* (192) cümlesiyle düşüncesini olduğu gibi

ortaya koyar ve biyolojik ve hayvanî yönümüzün bütünüyle yok edilmemesi gerektiğini söyler. Daha sonra ise bir iç muhasebesi esnasında çok katı görüşleri olan sevgilisinin aslında kendisini sınırlandırıp *aşk ile özgürlük* arasında bir seçime zorladığına kanaat getirir. Çift taraflı olan bu farkındalıktan sonra ise acil ve sınır bir duruma gelir ve karşısına çıkan olanaklar arasından bir seçim yapmak zorunda kalır. İki esas olanak vardır karşısında: O, ya dönüşmesini isteyen ve kendisini terk etmekle tehdit eden Samim'den uzaklaşıp her şeyini gözden geçirecek ve yaşama yeniden başlayacak ya da içinde olduğu tepkisellik durumunun belirlemesiyle hareket ederek Feriha ile birlikte Paris'e gidecektir. Ya emek vererek yaşamını kuracak ve herkese karşı dürüst davranacak ya da emek vermeden hazır olana konacak ve herkesi işine geldiği gibi kandırmaya devam edecektir. Ya Feriha'yı da herhangi birisini de kurtarıcı olarak görmeden sorumluluk üstlenerek yaşama evet diyecek ya da dış unsurları kahramanı olarak görmeye devam edecek ve özgürce yaşama olanağına hayır diyecektir. Kısacası Meral, kendisini çağıran etkin ve özgür olma ile esir ve tepkisel olma olanakları arasından birincisini değil ikincisini seçerek içinde olduğu durumu, hiç değiştirmeden nasıl ise öyle bırakmış ve onu olumsuz bir şekilde tekrar etmiş olur:

(...) *Beni anlamayanlara karşı soğuşum; fakat bu kadar anlayanlardan da ürkiyorum. Beni kendi gözümle hudutlandırıyor, içimde hürriyet sahası daralıyor. Hürriyet! "Ya aşk, ya hürriyet" demek istiyor Samim. İkisi birden olmaz. Ya Gazi ya şehit. (...) Bugün Samim benden ayrılrsa ve beni hür bıraksa, nefret ederim hürriyetimden. Paris'e gitmek bile istemem. Sahip olmadığımız şeyleri istiyoruz. (...) Haklı, çünkü birincimle ikincim arasında sallanıyorum. Haksız, çünkü bana sahip olabileceğim hiçbir hak bırakmıyor. Aşk disiplini içinde hürriyetimi de haksız buluyor. Öyleyse mademki ben haksızım, haksızlık yapmaya mahkûmum demek. Yarın Feriha'yı göreceğim. Bitti. Samim'e söylemem. (...) Feda edemem Feriha'yı. Paris'i feda edemem. Olamaz bu. (...) Şekerim, anlarsın, gizli geldim. Al beni götür Paris'e, bir yerlere de kurtulayım (213-215).*

Nail Bey ile Karşılaşması ve İkinci Seçimi

Bu parçada da görüldüğü gibi açılan ve çağıran olanaklar arasından zor olanı değil de kolay olanı seçen Meral, adını koymasa da kendisi için bir kurtarıcı olarak gördüğü arkadaşı Feriha ile görüşmeye karar verir. O arada tesadüfen ağabeyi Ferhat, onun Feriha ile görüşeceğini öğrenince bu duruma karşı çıkar ve onunla görüşmesi halinde *bozuşacaklarını* (220) söyleyerek onu tehdit eder. Bu tehdit, tepkisel bir durumda olan Meral'in *bağımsız olma arzusunu uyandırır* (221) ve onu *mücadele* (221) etmek için kışkırtır ve ardından da ilk iş olarak aldığı kararı babasına açar. Babası Nail Bey, kızının Paris'e gitmek istediğini öteden beri bilmektedir, ancak oğlu Ferhat ile Feriha hakkında önceden konuştukları için kızının onunla görüşmesini de Paris'e gitmesini de istemez. Bunun için de kızını, kararlı bir şekilde Feriha ile görüşmesinin sakıncaları ve muhtemel sonuçları hakkında uyarır. Hatta durumun önemini vurgulayabilmek için daha önce benzer bir istekle karşısına çıkan ve sonunda

pişman olan annesini örnek vererek bu bahsi kapatmasını ister. Ayrıca bu uyarısına rağmen Feriha ile görüşecek olursa kendisini annesinin evine göndereceğini söyler ve onu tehdit eder. Meral ise bu tehdit üzerine yeni bir sınır duruma gelir ve iki esas olanakla karşılaşır. O, ya babasının sözünü dinleyecek ve benzer bir şeyi isteyip düşkün bir kadına dönüşen annesi gibi olmamak için kendisini gözden geçirecek ya da Feriha ile görüşecektir. Ya emeğiyle yeni bir dünya kuracak ve orada etkin bir şekilde var olacak ya da başkalarının hazır dünyasına katılmak için özgürlüğünden vazgeçecektir. Bir önceki seçiminde olduğu gibi Meral, tepkisel durumda olduğu için, olanaklar arasından kolay olanı seçer. Yaptığı seçime uygun olarak da Park Otel’de kalmakta olan Feriha ile buluşup görüşür ve aldığı kararı böylece gerçekleştirmiş olur.

İç dünyasını daha da karıştıran bu görüşmeden sonra eve dönen Meral, nerede olduğunu öğrenmek ve hesap sormak için kendisini bekleyen babasıyla karşılaşır ve ona gerçeği mecburen söyler, arkadaşı Feriha ile görüştüğünü itiraf eder. Ayrıca, o esnada karşılaşabileceği muhtemel eleştiriyi hafifletmek için, sanki ilk defa duymuş gibi yaparak Şakir Bey isimli bir iş adamının kendisiyle evlenmek istediğini bildirir. Nail Bey ise bunun üzerine, gün içinde arkadaşı ile telefonda konuşurken kendisi için *moruk* ifadesini kullanan ve sözünü dinlemeyen kızına sert bir şekilde çıkışır ve aldığı kararda ısrarcı olur. Üstelik tereddüt etmeden kızını evden kovar ve ondan hikâyesini öğrenip ibret alması için bir *vücut ve ahlak viranesi* (244) olarak nitelendirdiği annesinin yanına gitmesini ister. Kovulan veya kendi haline bırakılan Meral ise bunun üzerine gün içinde karşısına çıkan olanaklarla daha kesin bir şekilde yeniden karşılaşır ve bir seçim yapmak zorunda kalır. Yine iki esas olanak vardır karşısında: O, ya babasını dikkate alarak istemini gözden geçirecek ya da kolay olanı seçerek haklı olduğundan şüphe etmeden yoluna devam edecektir. Bir sınır durumunda olan Meral, Samim’i düşünür. Onun kendisini olduğu gibi yani *en yüksek emelleri[n]den en çirkin arzuları[n]a kadar iki benliğimin müşterek bütünü ve tam realitesi içinde kabul etmeyişi* içerler ve ona kendisini daima *ikiye ayırdığı ve kendi kendisiyle mücadeleye mecbur ettiği* (242) için kızar. Başında bekleyen ve *çifter çifter üstüne gelen müstebitlerden* (241) kurtulmak için ikincisini seçer ve içinde olduğu durumu ikinci kez tekrar etmiş olur:

Odasına girince kapıyı kapadı. Boğazı düğümleniyordu. Kendini tuttu ve ağlamadı. Belki son defa gördüğü odasının her tarafına baktı. Yutkundu. Ağzında yeni bir kuruluk vardı. “Çok mu heyecanlıyım?” diye sordu kendi kendine. Evet, bir isyan var içinde. Babasına karşı değil. Kime karşı olduğunu anlamıyor. Evden hemen çıkıp gitmeyi düşündü. Evden ve memleketten. Sabahleyin pasaport için teşebbüs etmek. Feriha ile beraber, on gün sonra, Paris. Artık tereddüde lüzum var mıydı? (245).

Ağabeyi Ferhat ile Karşılaşması ve Üçüncü Seçimi

Seçimini bu şekilde yaptıktan sonra Meral, nasıl olduğu romanda anlatılmamış olmasına rağmen kızan ve kendisini evden kovan babası ile arasını düzeltir

ve ondan *kopardığı* (252) izinle, akşamüstü, Feriha ile yeniden buluşur ve bir süre önce aldığı Paris'e gitme kararını kesinleştirir. O arada yeniden buluştuğu Samim'e yeni bir yalan söyler ve daha önce olduğu gibi, yine yalanı ifşa olur. Hem yalancı olduğunun ortaya çıkmasından hem de aldığı kararın verdiği rahatlıktan dolayı Feriha ile birlikte tepkiselliğini biraz daha ileri götürür ve git-tikçe daha da düşkün bir insana dönüşmeye başlar. Ancak ağabeyi Ferhat, onun neler yaptığından haberdardır ve başta Fil Nuri olmak üzere, çevresin-deki düşkün insanlarla nasıl bir ilişkisinin olduğunu bilir. *Kuş beyinli* (291) olduğunu düşündüğü için kız kardeşinin bu gidişle bir *garsoniyer süpürgesine* (294) dönüşeceğine dair kaygılanır ve *aklını başına toplaması* (296) için onu tehdit ve şiddet içeren ifadelerle uyarır. *Yaklaşan bir felaket hissi içinde* (298) olduğunu düşünen Meral ise kısa bir hesaplaşmadan sonra çok ilginç bir şe-kilde ve henüz daha bütünüyle yitmediğini gösterircesine kendisinden öğren-meye başlar ve tam da o sırada babası, ağabeyinin de kışkırtmasıyla daha önceki uyarısını yineler ve onun çevresindekilerle görüşmesini yasaklar. O arada babasına kendisini toplamak için söz veren Meral, bu sözünü de tutmaz ve dağılışını hızlandıracak eylemlerinden birisini gerçekleştirir. Daha önce de birlikte olduğu Fil Nuri ile görüşür ve onunla yeni bir cinsel ilişkiye girer. Hem açıkça tepkisel davranmaktan çekinmeyen hem de kafası karışık olduğu için *diz kapağına kadar batmış* (323) olduğunu düşünen Meral, daha önce dikkat edilmediği için kolaylıkla saklı kalan eylemlerini, artık hiçbir şekilde gizleye-memektedir. Özellikle ağabeyi, onunla aynı çevrede yaşayan insanlarla arka-daş olduğu için hemen hemen her eyleminden kolaylıkla haberdar olabilmektedir. Öyle ki onun bu son eylemini öğrendikten sonra kendisinden hiç beklenilmeyecek bir karar alır ve onu, durdursa durdursa sadece Samim'in durdurabileceğini düşünmeye başlar ve ardından da daha önce görüşmelerini kesinlikle istemediği Samim ile görüşmesine izin verir. Ancak *hergele* (332) olarak gördüğü diğer insanlarla görüşmesini hiçbir şekilde istemez. Meral ise ağabeyinin kendisini çok kararlı bir şekilde takip ettiği bu son günlerde, Sa-mim ile ardı ardına üç defa buluşur, görüşür ve bu üç ayrı görüşmesinde de ona birbirinin benzeri olan yalanlar söyler. Ancak gerçekler çok uzun süre gizli kalmaz ve söylediği yalanların ortaya çıkmasından sonra Samim onu terk eder. İşlerinin umduğu gibi gitmemesine ve terk edilmesine biraz canı sıkılan Meral, neler olabileceğini sezdiği için süreci biraz hızlandırır ve Paris'e gitmek için Feriha'nın da yardımıyla pasaport işlemlerini tamamlarken ağabeyi bu durum-dan haberdar olur ve onunla karşı karşıya gelir. Çok ısrar eden ağabeyinin bas-kısı karşısında dayanamayan Meral, gerçeği önce parça parça, sonra da olduğu gibi söyler ve yaşadığı ev başta olmak üzere, her şeyden sıkıldığını, bunun için de kendisine bir kurtuluş imkânı gibi görünen Paris'e gitmeye karar verdiği itiraf eder. Daha önce kendisini birçok defa uyarın ağabeyi ise onun bu kara-rını aşağılayarak reddeder ve eve giriş çıkışlarına kısıtlama getirir. Daha da ileri giderek onu, o güne kadar yapmadığı kadar açık ve çok sert bir şekilde tehdit eder. Ağabeyinin kendisine karşı aldığı bu son tavrın çok kararlı oldu-ğunu gören ve kendisini kısıtlanmış bir durumda hisseden Meral, bu karşılaşma

hadisesinden sonra yeniden özgürlüğü ile baş başa kalır. İki esas olanak vardır karşısında: O, ya ağabeyinin uyarısından hareketle kendisini ve içinde bulunduğu durumu gözden geçirecek ve kendisine tepkisel olmayan yeni bir başlangıç yapacak ya da açılan bu olanağı kapatarak Paris'e gidecektir. Ya dış unsurlara bağlı olduğunu görüp özgürleşecek ya da mutluluğu hep dış unsurlara bağlı olan bir insana dönüşecektir. Ya kendisini görüp aşacak ya da basit bir değiş tokuş yapan tüccara dönüşecektir. Olanakların sınırında duran ve içten içe artık burada kalamayacağını düşünen Meral, içinde olduğu tepkisellik durumunun yönlendirmesiyle ikinci olanağı seçer ve böylece içinde olduğu durumu üçüncü kez tekrarlamış olur:

(...) *Elini şiddetle çarpan kalbinin üstüne koydu. Bir sandalyeye oturdu. Aman, bu Ferhat! Aman, bu vahşi! Aman, aman, aman! Boğulacaktım az daha. Ne fena oldum. Bittim, bittim. Her tarafım titriyor. Aman! Duramam bu evde ben. Bir dakika duramam. (...) Duramam bu memlekette. Hemen, hemen gitmeliyim. Banka defteri, birkaç elmas, ne varsa küçük bir çantaya doldurup gitmeliyim. Perihan'a gider yatarım bu gece. Sabahleyin erkenden pasaportumu alırım. Hazırdır (...) Bir dakika durmak istemiyorum (375). [...] Fakat Allah'ım, nasıl bu yaşında ben, bir mahpus gibi Ferhat'ın emrinde yaşar ve dört duvar arasında koca beklerim. Olacak şey değil bu. (...) Duramam bu evde. [...] Artık Paris'e Paris için değil, şimdiki müthiş sıkıntıdan kurtulmak için gitmek istiyor, Paris'e yahut nereye olursa olsun (381).*

Kendisiyle Karşılaşması ve Dördüncü Seçimi Olarak İntiharı

Kendisini tekrar eden ve daha önce aldığı kararı onaylayan Meral, telefon edip arkadaşı Feriha'dan yardım ister ve onun getireceği bir taksi ile evden kaçmak için çabuk bir şekilde çantasını hazırlar. Ancak işler, umduğu gibi gitmez. Ağabeyi Ferhat, kaçabileceğini sezdiği için evin kapısını kilitleyip anahtarını saklar. O esnada telaş içinde anahtarını arayan Meral ise aradığını bulamaz ve kapıyı şiddet kullanarak açmak için keser ararken istemediği şekilde malzeme kutusu devrilir. Çıkan gürültü ile ağabeyi uyanır ve kaçmak üzere olan kardeşine *ahlaksız* (390) ifadesiyle hakaret ettikten sonra onu odasına kilitler. Aşağılanıp odasına kilitlenen ve hiçlendiğini düşünen Meral, sıkışmış bir durumda iken olanaklarını gözden geçirmeye başlar. Pencereyi açıp bağırması ve bir skandal yaratmayı geçirir aklından, ancak babasının bu hadiseden sonra oluşacak ağırlığı kaldıramayacağını düşündüğü için bu fikri çok uygun bulmaz. Yaptıkları son telefon görüşmelerinde annesinin kendisini yaşadığı aşk konusunda uyarılmış olduğunu anımsar ve o uyarıdan hareketle belli belirsiz de olsa Samim'in babası olma ihtimalini geçirir aklından. Ancak bu ihtimalin üzerinde çok duramaz, çünkü içten içe sarsılmış ve kontrolünü yitirmiş durumdadır. O arada ilaç içerek intihar eden bir arkadaşını hatırlar ve onun eyleminin nedenlerini anlamaya çalışır. Ancak kesin bir sonuca ulaşamaz. Çok kötü bir durumda olduğu için iradesi felç olmuş gibidir ve o bundan utanır. İçinde yaşadığı hınç toplumunun yaftalayan ve kolay affetmeyen cezacı yapısını düşünür ve ardından da öfkesinin yönünü kendisine çevirir. Bir birey olarak

toplumun kendisine sunduğu olanaklara ihanet ettiğini düşünür ve *ben kendimi cezalandırmakta herkesten daha adil ve kuvvetli olmak istiyorum* (418) diye düşünmeye başlar. Ağabeyinin kendisini *rezil* (418) olarak damgaladığını sanır ve kendisine katlanamayacak kadar kötüleşir ve o esnada anımsadığı Samim'in kendisini, daha önce olduğu gibi yine ancak şartlı ve kökten bir değişimle kabul edebileceğine kanaat getirir. Bir yazarın ifadesiyle, *yaşamsal faaliyetlerinde anlamın eksikliğini hissedenler, er geç kendi kendi[leri]nden nefret aşamasına gelir* (Savaş, 2019: 352). Bu durum, onun kendisi için de öyle olur. Meral gittikçe ağırlaşan ve karışan bir ruh hali içinde iken artmasına izin verdiği baskının ağırlığı altında kalır ve içindeki ikinci insanı aşamayacağını düşündüğü için kendisini üçüncü kattan atıp yaşadığı yenilgiye bir son vermek ve böylece içindeki birinci insanı özgürlüğüne kavuşturmak ister. Çok gerçekçi ve inandırıcı bir nedeni olmayan bu kararı alırken o, aynı zamanda kendisiyle de karşılaşmış olur. İki olanak vardır karşısında. O, ya bu bunalım anında açılan ve kendisini çağıran olanağın sesini duyarak yeni bir başlangıç yapacak ya da kendi istemlerini gerçekleştirilmesine izin vermeyen ve onu kınayan cemiyetten, ağabeyinden ve kendisini terk eden sevgilisinden intikam almak için intihar edecektir. Ya çevresindeki doğru yaşadığını sanan insanlardan uzak ve kendi istemlerini gözden geçirerek etkin bir dünya kuracak ya da bu olanağı tepkisel bir şekilde kapatacaktır. Olanakların sınırında duran Meral, ikinci olanağı seçerek kendisini dördüncü ve son defa tekrar etmiş olur. Aldığı bu karardan sonra kısa bir not yazar ve tasarladığı gibi üçüncü kattan atlayarak değil de tesadüfen üzerine dökülen benzinin tutuşması sonucunda yanarak ölür ve böylece intihar etmiş olur.

Yazayım mı hemen? Hiçbir şey düşünmeden karar verebilirim, tatbik edebilirim. Yoksa gülünç. Kendi kendimden nefretimin çerçevelediği ve çirkinleştirdiği bir dünyada yalnızım. İntihar ediyorum. Yahut sizi size bırakıyorum. Fena. İntihar intihardır ve başka şey değildir. Birinci cümle o olsun: Kendi kendimden nefretimin çerçevelediği ve çirkinleştirdiği bir dünyada yalnızım (...).

Ayağa kalktı. Çantasından stilosunu aldı. Niçin titriyor elim. Titremeyecek. Masanın üstünde mektup bloku var. İşte. Buyurunuz. Ferhat Bey, Samim Bey, cemiyet bey, ahlak bey, namus bey, buyurunuz yazıyorum işte (...). Şimdiye kadar söylediklerimin çoğu yalan, fakat bu doğru. Buyurunuz (423-424).

Sonuç

Yalnızız'ın asıl kişilerinden birisi olan Meral, romanın ana bölümlerde de görüldüğü gibi, nihilizmin bir açılımı olan tepkisellik durumu içindedir. O, bu durum içinde iken evlenip Paris'e gitmek ve orada hem konservatuar eğitimi almak hem de baskı ve zorlamanın olmadığı bir çevrede, kayıtsız bir yaşam sürmeyi ister. Onun bu istemi, aslında ilk bakışta yanılgılarından uyanmış, kendilik vurgusu olan, özgür ve sorumlu bir bireyin istemi gibi görünür, ancak gerçek hiç böyle

değildir. Öyle ki Meral, ne sandığı gibi kendisinin ve içinde olduğu durumun farkında olan birisidir ne de istemini eleştirel bir hesaplaşma ile oluşturmuştur. Bunun için de yaşamına dâhil olan sevgilisi, babası ve ağabeyi, ayrı ayrı birer birey olmalarına rağmen, ortak bir şekilde, onun bu istemini, kendilerine ve topluma yararsız, bencil ve bedeli ağır bir istem olarak kabul ederler ve onunla karşı karşıya gelmekten çekinmezler. Bu esaslı karşılaşma hadisesi, istemleri uyuşmayan insanların yaşadığı son derece normal olan bir çatışma durumunu içerir ve bu durum, deneyimi yaşayan kişi olarak Meral'i, özgürlüğüyle baş başa bırakır ve beraberinde getirdiği olanaklar arasından bir seçim yapmaya zorlar. İki esas olanak vardır karşısında: O, ya içinde olduğu tepkisellik durumu ile istemini gözden geçirip kendisini aşacak ya da o istemini koruyacaktır. Ya müdahaleci insanlardan uzak ve yaşadığı topluma katkı yaparak yaşamak için yeni bir başlangıç yapacak ya da daha kolay olan yolu seçerek Paris'e gidecektir. Ya tepkisellikten özgürleşip etkin olacak ya da haklı olma yanılgısı içinde tepkisel olarak kalacaktır. Olanakların sınırında duran Meral, dört defa tekrar eden bu karşılaşma esnasında açılan özgür ve etkin olma olanağını değil de diğerini seçer. Böylece intikamcı ve tepkisel bir tavır takınarak kendisine karşı olan insanların istediği kişi olmayı reddeder ve tam da o esnada açılan ve kendisini çağıran varlığın (olanağın) sesini duymamış ve onu olumsuzlamış olur. Bu, az önce de söylediğimiz gibi, intikamcı ve tepkisel nitelikli bir olumsuzlama eylemidir ve görünüşü ile gerçekliği uyuşmadığı için son derece yanıltıcıdır. Yanıltıcıdır çünkü kişi, kendi istemini gerçekleştirmesine izin veremeyen insanlara karşı olumsuzlayıcı bir tavır alırken görünüşte uyumlu olma ile çatışma, özdeşlik ile ayırım arasında seçim yapan özgür ve etkin bir özne gibidir. Ancak esasında ise o olumsuzlayıcı seçimi yapan kişi, özgür ve etkin değil, tepkisel ve kışkırtılıp fırlatılmış bir durumdadır ve içinde olduğu bu durumun farkında olmadığı için de söz konusu eylemi ile karşısına çıkan uyumlu olma ile çatışma olanaklarının ötesine geçme olanağını kapatmaktadır. Bir başka ifade ile karşılaşılan gerçeklik, sadece kendisi ile özdeş veya ayrı olma olanağını değil, aynı zamanda bu ikisinin ötesine geçme olanağını da getirir. Onlardan özdeş veya ayrı olma gibi iki şıkkı olan birinci olanak tepkisel oluşun, ötesine geçme ise etkin oluşun bir açılımıdır. Bunun için de burada bütün mesele, gerçeklikle karşılaşan kişinin içinde olduğu durumu fark edip edememesinde düğümlenir. O kişi, içinde olduğu durumu da gerçekliği da biliyorsa ikincisini seçer, farklı ve etkin olur. Böylece açılan ve çağıran olanağı görür ve duyar. Bilmiyorsa birincisini seçer, kendisini tekrarlar ve tepkiselleşir; açılan ve çağıran olanağı görmemiş ve duymamış olur. Her yerde kolaylıkla karşılaşılabilen bu husus ise pek çok modern insanın içinde olduğu ancak farkında olmadığı durumu imlemektedir, diyebiliriz.

Bir genç insanın gerçekleştirdiği bu olumsuzlama, dolayısıyla da ceza kesme eylemi, intikamcı bir niteliğe sahiptir ve olanaklar arasından yapılmış bir seçimi ortaya koyar. Toplam dört defa tekrarlanan bu eylem ise kendisini gerçekleştiren kişinin tepkisellik durumunda olduğunu vurgulayarak görünür kılar. Ontolojik olarak insanın en yakınında olan ancak fark edilmediği için dünya kadar uzakta duran bu durum -içinde olunan ancak farkında olunmayan durum-, bu yazının bakış açısına göre, insan eylemlerini belirleyen en derin nedendir. Bu bakımdan Meral'in kolayca yalan söylemesi, insanları hiç çekinmeden kandırabilmesi ve özellikle açılan olanakları kapatan birisi olmasının öncelikli ve

en derin nedeni, bir bütün halinde düşünüldüğünde, içinde olduğu ancak farkında olmadığı bu tepkisellik durumudur, diyebiliriz. Bu durumun sonra gelen ve daha yüzeysel nedenleri olarak ise *serkeş* ve *işve-baz* bir kadın olduğu belirtilen annesinden gelen *meşum irsî* (40) özelliklere sahip olması ve içselleştirdiği çağa ve *dejenere muhitine* (209) egemen olan bireyci zihniyeti ile yaşamakta olduğu *infirat romantizmi* (445) olarak işaret edilebilir. Hiç şüphesiz, Meral'in olanakları harcayan bir insana dönüşmesinde, içinde yaşayıp yettiği çağa ve çevreye egemen olan bireyci zihniyet ile oluş anlayışının da annesinden gelen irsî özelliklerin de önemli rolü olmuştur. Ancak bunlar öncelikli değil, ikincil nedenlerdir. Az önce de belirtildiği gibi, Meral'in bir olumsuzlama düşkünü olmasının öncelikli nedeni, içinde olduğu ancak farkında olmadığı tepkisellik durumudur ve bu durum, hem kendisini belirleyen unsurları görmesini engellemiş hem de açılan olanakları harcamasına neden olmuştur, denilebilir. Bunun için de Meral gibi içinde bulunduğu durumu göremeyen tepkisel nitelikli insanların sorunu, ontolojiktir. Onlardan öncelikle onu görmeleri ve başlangıç aşamasında bile olsa kendilerini bilmeleri beklenebilir. Kendisini bilmek için gerekli olan bu adımı atan kişilerden daha sonra ise zaman, mekân, irsiyet, zihniyet ve oluş anlayışı gibi kategorilere dair farkındalık sahibi olarak yaşadıkları dünyanın değerlerini taşıması umulabilir. Bir diğer ifade ile ontolojik sorunlu insanlardan önce içinde oldukları durumu görmeleri, daha sonra ise başta benliklerinin kutupları olmak üzere, madde ve ruh gibi birbirine zıt olduğu iddia edilen unsurlar arasında bir sentez yapmaları beklenebilir. Ancak onlardan özellikle ruhun öncelendiği bir sentezi başarmaları beklenemez.

Buraya kadar söylenenlerden hareketle denilebilir ki biz insanlar için 'ben'in kendine, özgürlüğe ve en yakında olana giden yol, her zaman en geniş ve bundan dolayı da en zahmetli olandır. Varoluşun öncelikli anlamı ve amacı da bu en yakındakine doğru yolda olmaktır.

KAYNAKLAR

- DELEUZE, Gilles (2016), *Nietzsche ve Felsefe*, Norgunk Yay., İstanbul.
- KARATAŞ, Turan (2002), "Peyami Safa'nın *Yalnızız* Romanı", *Hece Dergisi Roman Özel Sayısı*, S. 65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s. 600-608.
- KURAN, Şeyma Büyükkavas (2018), *Peyami Safa'nın İnsanları*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1997), *Yalnızız*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.
- SAVAŞ, Özden (2019), "*Yalnızız*'da İnsanın Anlamlandırılması Meselesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 8/1, s. 348-361.